

POZICE ZAČÍNÁJÍCÍHO ASISTENTA VE VEDENÍ KURZŮ DIALOGICKÉHO JEDNÁNÍ

MAGDALENA MARKOVÁ

Anotace

V tomto článku budeme srovnávat sebereflexe z předmětu „Rozvoj osobnosti dramatickou improvizací“, který si mohou zapsat studenti Jihočeské univerzity. Rozsah kurzu je jednosemestrální, tzn. zhruba 12 hodin aktivní výuky. Kritériem pro výše zmíněnou komparaci budou odlišní asistenti, přičemž největší důraz bude kladen na dosavadní praxi v asistování. Srovnávány budou materiály, které nasbíral Stanislav Suda (15 let praxe), Josef Nota (5 let praxe) a Magdalena Marková (1 rok praxe). Hlavními tématy, která budeme sledovat, budou pocity studu, uvolnění, reflektování vnitřních partnerů, hodnocení hodin v rámci atmosféry, asistenta a smyslu dialogického jednání. Také se zaměříme na absenci témat, která se objevují v sebereflexích u asistentů s delší praxí a nejsou přítomny v materiálech začínajícího asistenta, popřípadě naopak. Metodologicky je tato komparace případovou studií, ve které je používána metoda kódování. Dále bude v článku zmíněna subjektivní zkušenost začínajícího asistenta s pokusem analyzovat vzniklé otázky a problémy spojené s nedostatkem praxe.

Klíčová slova

Dialogické jednání s vnitřním partnerem, sebereflexe, experimentální výuka, asistent, asistování.

Úvod

Dialogické jednání s vnitřním partnerem (dále DJ) je psychosomatická disciplína založená na setkání se sebou samým ve veřejné samotě (Stanislavskij), přičemž je kladen důraz na spontánní vyjádření účinkujících při dostatku času, prostoru a pozornosti. Tento fenomén objevil prof. Ivan Vyskočil v 70. letech 20. století a ve formě experimentální výuky jej doposud rozvíjí na Katedře autorské tvorby a pedagogiky na DAMU.

V současné době probíhá výuka DJ na Jihočeské univerzitě v podobě povinných a nepovinných kurzů. V této komparaci se budeme zabývat výstupy z kurzů nepovinných, které si mohou zapsat studenti pedagogických i nepedagogických oborů. Žádný z účastníků neměl doposud zkušenost s DJ. Kurzy DJ probíhají jednosemestrálně. Na konci každého semestru píšou studenti sebereflexi, ve které se snaží zanalyzovat průběh výuky a její působení na ně samé. Dále se pořizují dva videozáznamy, jeden na začátku a druhý na konci kurzu, díky kterým mohou studenti lépe zaznamenávat své pokroky.

My budeme srovnávat sebereflexe studentů tří rozdílných asistentů, přičemž největší důraz bude kladen na dosavadní praxi asistování a otázky s tím spojené. Všichni asistenti učí na Jihočeské univerzitě pod hlavičkou Katedry pedagogiky a psychologie. Stanislav Suda

asistuje již patnáct let a je přímým žákem profesora Vyskočila. Josef Nota vede kurzy pátým rokem. S DJ začínal jako student docenta Sudy. Magdalena Marková je v asistování elémem s praxí jeden rok a taktéž začínala s DJ jako studentka docenta Sudy.

1. Metodologie

Tato komparace je případovou studií. Dohromady jsme měli k dispozici 55 sebereflexí, ve kterých jsme provedli otevřené kódování, z něhož vyplynuly kategorie, které jsme dále rozpracovali:

- Stud na začátku, uvolnění na konci kurzu
- Popis osobní nejistoty v životě
- Pomoc v životě
- Objev vnitřních partnerů

Klíčová slova, nebo skupiny slov, pro „stud“ byla:

- Stud, nervozita, strach, stres, tréma.
- Popisy jakéhokoliv fyzického projevu nevolnosti v prostoru, např. pocení rukou, rychlý tlukot srdce, bušení ve spánku, podlamování nohou, třes, červenání...
- Vlastní popis situace, např. byl/a jsem nervózní, nevěděl/a jsem co mám dělat, bylo mi trapně...

Klíčová slova, nebo skupiny slov, pro „uvolnění“ byla:

- Uvolnění, radost, chuť do hry, odvaha, úleva, zbavení se nervozity, studu.
- Vlastní popis situace, např. nervozita mě opouštěla, necítil/a jsem se hloupě, neměl/a jsem trému, stres mizel, cítím se příjemně, nezajímá mě, co si myslí ostatní....

Klíčová slova, nebo skupiny slov, pro „popis osobní nejistoty v životě“ byla:

- Vlastní popis situace, např. necítím se dobře před cizími lidmi, dělá mi problém mluvit na veřejnosti...

Klíčová slova, nebo skupiny slov, pro „pomoc v životě“ byla:

- Pomoc, přínos, pokrok, naučit se.

Klíčová slova, nebo skupiny slov, pro „objev vnitřních partnerů“ byla:

- Vnitřní partner, objev.

2. Komparace

2. 1. Stud na začátku, uvolnění na konci kurzu

První témata, která jsme sledovali, byla „stud na začátku kurzu“ a „uvolnění na konci kurzu“. Ze sebereflexí jsme získali tato data:

Tabulka 1: Stud na začátku kurzu

ASISTENT	POČET STUDENTŮ	STUD NA ZAČÁTKU KURZU (počet studentů)	STUD NA ZAČÁTKU KURZU (procenta - %)
Stanislav Suda	19	18	95
Josef Nota	16	11	69
Magdalena Marková	20	14	70

Tabulka 2: Uvolnění na konci kurzu

ASISTENT	POČET STUDENTŮ	UVOLNĚNÍ NA KONCI KURZU (počet studentů)	UVOLNĚNÍ NA KONCI KURZU (procenta - %)
Stanislav Suda	19	14	74
Josef Nota	16	8	50
Magdalena Marková	20	10	50

Z tabulek vyplývá, že většina studentů trpí na začátku kurzu velkou nervozitou a prožívá uvolnění na konci kurzu. Studenti S. Sudy tento fakt více popisují a více si všímají svých pocitů.

Pro ilustraci přikládám typickou sebereflexi studentky S. Sudy. První úryvek popisuje pocity ze začátku semestru, druhý z jedné z posledních hodin.

„...jen co na mě přišla řada a já si měla jít stoupnout před všechny, už to začalo. Začaly se mi potít ruce, tváře se mi červenaly, srdce mi bušilo jak o závod, uvnitř jsem se strašně rozklepala. Stála jsem tam, snažila se koukat přes ostatní, ale nešlo to...“

„...Postupem času zjišťuji, že to není tak strašné. Že srdce bije v normálním tempu, vnitřní třas zmizel, ruce se mi nepotí a nečervenám se. Konečně jsem to zvládla...“ (NS, 2012, asistent S. Suda)

Není bez povšimnutí procentuální rozdíl mezi stavem na začátku a na konci kurzu. Je nutné zmínit, že studenti, kteří popisovali stud na začátku kurzu, ale nedostavilo se u nich uvolnění na konci, ve svých sebereflexích konstatovali, že se sice stále stydí, ale méně.

2. 2. Popis osobní nejistoty v životě

S předešlými tématy se pojí i téma následující „popis osobní nejistoty v životě“. Není bez povšimnutí, že i v tomto bodě komparace studenti S. Sudy výrazně převyšují studenty J. Noty a M. Markové. (viz. Tab. 3) Zajímavé jsou v tomto kontextu sebereflexe studentů S. Sudy, z kterých je patrné, že studenti tyto pocity více reflektují. Otázkou je, zda tento rozdíl

tkví v přístupu S. Sudy ke studentům, či v náhodném rozložení skupiny, kde se sešli studenti s hloubavějším zaměřením. Autorka článku sama absolvovala několik semestrů DJ pod vedením výše zmíněného asistenta a ze své vlastní zkušenosti se přiklání spíše k vlivu osobnosti S. Sudy, než k náhodnému faktoru hloubavější skupiny. Je to však pouze její názor. K jeho vyvrácení, či potvrzení jsme neměli dostatečně velký vzorek zkoumaných sebereflexí.

Tabulka 3: Popis osobní nejistoty v životě

ASISTENT	POČET STUDENTŮ	POPIS OSOBNÍ NEJISTOTY V ŽIVOTĚ (počet studentů)	POPIS OSOBNÍ NEJISTOTY V ŽIVOTĚ (procenta - %)
Stanislav Suda	19	8	42
Josef Nota	16	2	12,5
Magdalena Marková	20	1	5

Je patrné, že studenti J. Noty a M. Markové se nezaměřují na své pocity osobní nejistoty v životě, ale pouze reflektují zkušenost k DJ, přecházejí od obecnějšího náhledu k užšímu pohledu na sebe sama v určité situaci.

Pro srovnání přikládáme tři sebereflexe. První z nich je od studentky S. Sudy. Můžeme v ní pozorovat obsáhlejší hodnocení první zkušenosti s DJ spojené s reflexí životních zkušeností. U sebereflexí studentů J. Noty a M. Markové shledáváme pouze popis prvotního zážitku z DJ bez vyhledávání širších souvislostí.

„Nejsem totiž žádná herečka. Postrádám herecký talent a v životě by mě nenapadlo navštěvovat hodiny herectví nebo něco podobného. Sama bych nevěřila, že i citlivý a ostýchavý člověk, v sobě může nalézt kousek hereckého talentu. I to největší dřevo se totiž po čase oseká a projeví. Přesně tak teď promluvilo mé druhé já. Ze začátku se nechtělo ani trochu ukázat, stydělo se, ale pak se přece jen pootevřelo světu a těm bláznivým lidem co na něj civěli ze židliček.“ (JD, 2012, asistent S. Suda)

„Musím říct, že mě polila hrůza. Jít před všechny lidi (v tu chvíli mi proběhlo hlavou, ještě že je nás tu jen osm). Vlastně nejdivnější bylo to, že jsme si neměli nic připravovat a jen čekat, co se tam s námi bude dít a co sama daná situace vytvoří.“ (AK, 2013, asistent J. Nota)

„Nebyly to klasické hodiny, kdy si student sedne do lavice, poslouchá výklad a zapisuje si poznámky, ale byly to hodiny, kdy si naše skupina sedla do židlí postavených do půlkruhu, ze kterých postupně každý šel před nás a začal bádát, kde by ten vnitřní partner mohl být. První hodiny jsem si připadala jako blázen, ale asi úplně stejně jako ostatní.“ (KH, 2013, asistent M. Marková)

2. 3. Pomoc v životě

V tomto bodě komparace dosáhl zajímavých výsledků J. Nota. Nadpoloviční většina studentů s povděkem kvituje hodiny DJ jako pomoc do života. (viz. Tab. 4) Jako příklad uvádíme úryvek za sebereflexe studentky J. Noty.

„Mám pocit a doufám, že si to jen nenamlouvám, že mě vaše hodiny posunuly dál, co se týče práce se soustředěním se a sebekontroly.“ (MH, 2013, asistent J. Nota)

Tabulka 4: Pomoc v životě

ASISTENT	POČET STUDENTŮ	POMOC V ŽIVOTĚ (počet studentů)	POMOC V ŽIVOTĚ (procenta - %)
Stanislav Suda	19	10	53
Josef Nota	16	10	62,5
Magdalena Marková	20	8	40

Z tabulky je patrné, že nejméně vnímají pomoc do života studenti M. Markové. Myslíme si, že je to zapříčiněno způsobem vedení kurzu a menší praxí. Začínající asistent se spíše soustředí na samotný akt DJ a nadstavbu v podobě pomoci nechává, aniž by chtěl, bez povšimnutí. Nicméně i přes tento fakt dosahuje počet sebereflexí s projevy pomoci 40%. Zde vyvstává otázka, zda samotné DJ nemá „léčebný“ účinek nezávisle na asistentovi kurzu.

2. 4. Objev vnitřních partnerů

Zajímavým úkazem je objev vnitřních partnerů u studentů M. Markové. (viz. Tab. 5) Ti si všímají, že vnitřní partneři existují, potažmo si uvědomují, že s těmito partnery mohou vést dialog. Tento objev velmi poeticky zachytil jeden ze studentů ve své sebereflexi.

„...hlavně se máme seznámit se svým vnitřním partnerem, s tím co si občas rozumíme a občas se s ním poperem. Musím říct, že ze začátku jsem byl skeptický, ale myslím, že to asi každý, to je logický, avšak teď už vím, co je myšleno partnerem vnitřním, je to ten týpek co k nám promlouvá když máme splín nebo provedeme nějakou volovinu nebo když uslyšíme radostnou či smutnou novinu. Prostě je to ten druhý hlásek s kterým se občas přeme a občas s ním stejnou cestou jdeme.“ (JK, 2013, asistent M. Marková)

Myslíme si, že absence objevů vnitřních partnerů u S. Sudy a J. Noty vyplývá z jiného způsobu vedení kurzu. Studenti výše zmíněných asistentů sice přímo nepopisují vnitřní partnery, ale se zájmem pozorují situaci na „place“ a reflektují své pocity. V důsledku tedy můžeme říci, že si svých vnitřních partnerů také všímají, ale nenazývají je tak a spíše se soustředí na samotný prožitek.

Tabulka 5: Objev vnitřních partnerů

ASISTENT	POČET STUDENTŮ	OBJEV VNITŘNÍCH PARTNERŮ (počet studentů)	OBJEV VNITŘNÍCH PARTNERŮ (procenta - %)
Stanislav Suda	19	0	0
Josef Nota	16	0	0
Magdalena Marková	20	7	35

Závěr

Z komparace vyplývá, že sebereflexe studentů začínajícího asistenta jsou více popisující samotný akt dialogického jednání, zatímco sebereflexe studentů pokročilejších asistentů více reflektují vnitřní prožívání účastníků. Můžeme se jen domnívat, že je to způsobeno kondicí asistentů. Začínající asistent nemá ještě ukotven svůj metodický základ dialogického jednání. Sám zkouší, co na studenty funguje, jaké myšlenky rezonují a jak sdílet se studenty individuální zkušenost s DJ, aniž by jim nechtěně podsouval svou vlastní ideu zkoušení. Déle praktikující asistenti mají již tyto otázky vyřešeny, potažmo je stále řeší, jen ne na úkor studentů.

Jak tedy asistovat dialogické jednání s vnitřním partnerem? Tak jako při zkoušení DJ je důležité nalézt svou vlastní cestu asistování. Začínající asistent se pravděpodobně neubrání přejímání frází a přístupu k výuce od svého učitele, zvláště když je mu jeho přístup vedení blízký a přibližuje se vlastnímu ideálu učení. Je však záhodno oprostít se od vlivu zkušenějšího učitele s plným využitím základu, co nám dal, ale zároveň asistovat na bázi své vlastní zkušenosti. Vnímat zkušenějšího učitele spíše jako pomocnou ruku v hledání směru výuky, než jako skálopevnou autoritu. V tomto směru se asistování dialogického jednání ukazuje být stejně kondiční činností jako samotné zkoušení DJ. Čím déle asistujeme, tím více si ucelujeme své vlastní postupy a přístupy k DJ.

V důsledku je důležité vytvořit atmosféru bezpečí a být tady a teď pro studenty. Atmosférou bezpečí myslíme atmosféru bez pocitu, že je student hodnocen a musí vytvořit dobrý výkon. Jelikož je dialogické jednání disciplína bezpředmětná, je tento aspekt bezpodmínečně nutný pro rozvoj studentů a chuť zkoušet. Zároveň vyvstává problém, že samotný asistent je pod určitým tlakem svého vlastního dobrého výkonu. V tomto případě se nabízí analogie se začátky dialogického jednání. Ze sebereflexí je patrné, že drtivá většina studentů prožívá nervozitu a stud na začátku kurzu DJ. Při prvních výstupech na „place“ jsou účastníci nervózní, neklidní a stydí se, stejně tak při prvních hodinách vedení kurzu jsou asistenti plni očekávání, zda dokážou zprostředkovat DJ studentům tak, aby je to neodradilo, bavilo a byli schopni si jen tak v prostoru pobýt.

Závěrem lze říci, že dialogické jednání má několik shodných znaků, např. nervozitu na začátku vystupování, které se projevují ve větší či menší míře u každého lektora a záleží na asistentovi, jakým způsobem s nimi pracuje. Z komparace je patrné, že každý asistent volí jinou cestu představení DJ studentům. Tento fakt bychom viděli jako nesmírnou výhodu, protože studenti si pak mohou vybrat asistenta, jehož způsob vedení kurzu jim nejvíce vyhovuje.

Literatura

ŠUCHA, M., CHARVÁT, M., ŘEHAN, V. (Eds.) *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku*, Olomouc, Univerzita Palackého v Oloumouci, 2011, ISBN 978-80-244-2096-9

VYSKOČILOVÁ, E *K problematice otevřeného kurikula učitelského vzdělávání*, Pedagogika 56, roč. 2006, č. 3, s. 91- 89.

Kolektiv autorů *Psychosomatické disciplíny v přípravě pedagogů: Východiska a první zkušenosti*, Brno, Paido, 2008, ISBN 978-80-7315-184-3

Kolektiv autorů, *Autor – Autorství*, Praha, NAMU, 2010 ISBN 978–80-7331-187-2

Sborník z konference 13. a 14. 11. 1997 Výstup grantu FRVŠ č. 0355/97, *Dialogické jednání jako otevřená otázka*, Praha, Akademie múzických umění v Praze, divadelní fakulta, katedra autorské tvorby a pedagogiky, 1997 ISBN 80 – 85883 – 29 – 5

<http://www.ivanvyskocil.cz/html/dialogicke.html> - 26. 2. 2014

Autorka

Mgr. Magdalena Marková

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky a psychologie

Dukelská 9

370 01, České Budějovice

majdama@seznam.cz